

גר קטן - שיטת התוס'

אמר רב הונא: גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין.
מאי קמ"ל, דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו? תניא: זכין לאדם שלא בפניו,
ואין חבין לאדם שלא בפניו!
- מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה, דהא קיימא לן דעבד ודאי
בהפקירא ניחא ליה, קמ"ל דהני מילי גדול, דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן -
זכות הוא לו.

מדברי הגמ' עולה שחידושו של ר"ה הוא שדין גיור הקטן הוא מדין זכיה.
התוס' (ד"ה מטבילין) הקשו:

ותימא, דהא זכיה הוי מטעם שליחות... וא"כ היאך זכין לקטן, והלא אין שליחות
לקטן?

תירצו התוס' שני תירוצים:

א. ונראה לר"י דהכא נמי דזכין לו מדרבנן כדאמרינן התם דקטן אית ליה זכיה
מדרבנן... והא דאמרי' בריש בן סורר (סנהדרין סח ע"ב) גבי גזל הגר: "אם אין לאיש
גואל' - איש אתה צריך לחזר אחריו אם יש לו גואל, אבל קטן אי אתה צריך
לחזר אחריו כו" - משכחת לה גר קטן מן התורה במעוברת שנתגיירה, כדאמרי'
בפרק הערל (יבמות עח ע"א): עובדת כוכבים מעוברת שנתגיירה - בנה אין צריך
טבילה, והוי גר מן התורה, דישראל גמור הוא, ואית ליה ממון מן התורה כגון
שירש את אמו, ואי אתה צריך לחזר עליו שאין לו יורשין, שאינו מוליד, ואחיו
מן האם אין יורשין אותו.

ב. ולפי ספרים דגרסינן בב"מ (עא ע"ב): "זכיה מיהא אית ליה", ולא גרס: "מדרבנן"
- ניחא, דמצוי למימר דאית ליה זכיה מן התורה... ואע"ג דזכיה הוי מטעם
שליחות ואין לו שליחות מן התורה, ה"מ בדבר שיש בו קצת חובה, כגון להפריש
תרומתו, דשמא היה רוצה לפוטרה בחטה אחת או שמא היה רוצה להעדיף, אבל
הכא שזכות גמור הוא לו - יש לו שליחות.

קושיות על שיטת התוס'

א. על התירוץ הראשון של התוס' הקשה רע"א (בד"ה): לתירוצם, משכחת גר קטן מדאורייתא בשנתגיירה אמו כשהיתה מעוברת, דבנה אין צריך טבילה והוה גר מדאורייתא,

ואני תמה, דנהי דעלתה ליה טבילה, דאין זה חציצה משום דהיינו רביתיה, מ"מ גירות אין כאן, דכיון דקימ"ל "עובר לאו ירך אמו הוא" וקימ"ל דקטן אין לו זכיה מן התורה, א"כ מאן משייה לגר? וה' יפקח עיני העוורות.

ב. התירוץ השני של תוס' צ"ע: ההנחה בקושיית התוס' היתה שזכיה מטעם שליחות, ומכיון שאין שליחות לקטן - אין זכיה לקטן. הנחה זו לא השתנתה בתירוצי התוס', וא"כ צ"ע מדוע בזכיה גמורה יש זכיה לקטן? הרי קטן ממועט מפרשת שליחות, ואף בדבר שהוא רוצה ומגלה שהוי בשבילו זכות גמורה אינו יכול לעשות שליח, ומדוע יוכלו לזכות בשבילו בכה"ג?
ג. התוס' בסנהדרין (סח ע"ב ד"ה קטן) תירצו תירוץ נוסף, וז"ל:

ונראה דזכיה דגירות לא דמי לשאר זכיות, דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר וכנס תחת כנפי השכינה. והא דפריך בכתובות (שס): "תנינא זכין לאדם שלא בפניו", ומשני: "מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה" - היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה.

לתירוצם זה אין כאן כלל עניין של זכיה, שהרי המעשה אינו חיצוני לזוכה אלא הוא נעשה בגופו, וא"כ צריך ביאור בדעת התוס' בסוגייתנו: מה זכיה יש כאן?

זכיה מטעם שליחות

הגמ' בקידושין מב ע"א:

אמר רב גידל אמר רב: מניין שזכין לאדם שלא בפניו - שנאמר: "ונשיא אחד נשיא אחד".

- ותסברא, זכות היא? הא חובה נמי איכא, דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה, ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר!
ואלא כדרבא בר רב הונא, דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל א"ר: מניין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן שבית דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות... - ת"ל: "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחר".

1. מה שכתב רעק"א דקימ"ל עובר לאו ירך אמו - הדבר צריך עיון. לעניין עובר שפחה, האם קימ"ל ירך אמו או לאו ירך אמו? עי' שר"ע יר"ד, סי' רסז סע' סא, ובש"ך שם סקע"ה, הסובר שעובר ירך אמו. ועי' חידושי ר' חיים הלוי על הרמב"ם הלכות עבדים, פ"ז ה"ה, שגם לדעתו לעניין שפחה עובר ירך אמו. ועי' ערוך השולחן יר"ד, סי' רסז סע' פה-פז, שדעת בעלי התוס' שעובר ירך אמו. וכן נראה לומר בשיטת הרמב"ם.

פרש"י:

"אלא כדרבא" - כלומר, לא זכות שלא בפניו גרידתא איכא למשמע מינה לגדולים, אלא לאורוויי נמי דלקטנים אפי' חובה הבאה מחמת זכות רשאיין ב"ד לעשות להן, כי הכא דלזכותם בנחלה באו. ואע"פ שפעמים שחלוקה זו חובתם, דאיכא דלא ניחא ליה בחלק שנפל לו, אפ"ה לא הדרי בהו.

כלומר: מכאן אנו למדים את דין זכיה; ולא רק דין זכיה, אלא גם דין זכיית ב"ד לקטנים, שאינה רק בזמן שהוי זכות גמורה, אלא גם כשבזכות זו יש חובה רשאים ב"ד לזכות להם. דין שליחות נלמד מפסוק אחר. א"כ, לכאורה, אלו שני דינים נפרדים.

כן כתב גם הרשב"א (ב"מ ע"א ע"א ד"ה רבינא):

ואני תמיה, מניין שאין זכיה לנכרי מדאורייתא? דהיכא אימעית, אי משום דיפליגן לה משליחות - והא זכיה לאו מדין שליחות הוא כדמוכח התם בקדושין. וכי תימא כל דלא אשכחן דאית ליה זכיה ממילא לית ליה - והא שליחות גופיה אי לאו דכתיב "'אתם' 'גם אתם' - מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית", דמעטיה קרא בהדיא, הוה אמרינן דיש שליחות אפי' לנכרי.

וניחא לי, דודאי כל דלא רבייה קרא בהדיא לזכיה לית ליה. ותדע לך, דהא אפי' בישראל נמי הא אמרינן התם בקידושין: "מניין שזכין לאדם שלא בפניו, שנאמר: 'נשיא אחד נשיא אחד'", אלמא אי לאו דגלי קרא הוה אמרינן דאין זכין לו לאדם ואפילו לישראל. והדין נותן, דאיזה זכות או שעבוד יש לו לאדם על חבירו שיזכה על ידו? אלא דרבייה רחמנא; וכיון דנכרי לא אשכחן דרבייה רחמנא לזכיה - שמע מינה לישראל דרבי קרא אית ליה, נכרי דלא רבי לית ליה.

א"כ, כיצד אפשר לומר שזכיה מטעם שליחות?

קצוה"ח (קה, סק"א) ביאר שאמנם זכיה מטעם שליחות, אבל זאת רק אחרי שגילה הכתוב שיש דין זכיה.

יתכן שניתן להבין זאת באופן אחר, לאחר הבנת מהות השליחות. באחרונים² מצאנו הגדרות שונות בביאור מהות השליחות, אנו נעמוד רק על שתי הגדרות.

הרמב"ם³ קבע כללים:

כל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט בטל או אינו גט או אינה מגורשת - הרי זה גט בטל מן התורה ועדיין היא אשת איש גמורה... וכל מקום שאמרנו בחיבור זה שהגט פסול - הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד.

2. עיי' שער"י, ש"ז פ"ז; אבן האזל, מלוה ולוה, פ"כ ה"ב; לבוש מרדכי לגיטין, סי' ב.
3. הלכות גירושין פ"י, ה"א-ה"ב.

וכן פסק הרמב"ם (גירושין פ"ב הט"ו):

אמר כשהוא בריא "כתבו גט ותנו לאשתי" ואחר כך נבעת - ממתינין עד שיבריא וכותבין ונותנין לה. ואין צריך לחזור ולהימלך בו אחר שהבריא. ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא הרי זה פסול.

לפי"ז, במקרה שמינה שלוחים, אע"פ שהשתטה, יכולים לתת את הגט, ומדאורייתא היא גרושה.

לעומ"ז, הטור (אבה"ע קכא, ב) כתב:

היה בריא בשעה שציווה לכתבו ואח"כ אחזו החולי - אין כותבין אותו בעודו בחוליו. ואם כתבו ונתנוהו בחוליו אינו כלום.

ה"בית יוסף" הקשה על הרמב"ם:

ותימה, דהא בגמרא (ע"ב) אמרינן דרבי יוחנן מדמי ליה לשוטה, וכל ענייני שוטה לית בהו מששא!

א"כ צריך היה הרמב"ם לומר שגט זה בטל הוא. ותירץ הב"י:

ואפשר דכיון דריש לקיש אמר כותבין משום דמדמי ליה לישן, ליכא לפלוגי בין רבי יוחנן לריש לקיש כולי האי, דלרבי יוחנן אם כתבו ונתנו אינו כלום ולריש לקיש אפילו לכתחלה כותבין, ומסתיין דנימא דלרבי יוחנן אם כתבו פסול מדרבנן.

כלומר, היות שלדעת ר"ל הגט כשר, כדי לצמצם את המחלוקת בין ר"י לר"ל נצטרך לומר שלר"י החל פסול רק מדרבנן.

אולם הב"י נשאר בקושיה על הרמב"ם, כיון שמסוגיית הגמ' משמע שר"ל הכשיר את הגט רק כשרפואתו בידינו, וכשאינן רפואתו בידינו - הגט בטל, והרמב"ם לא חילק בכך.

הא"ש הביא את תירוץ הפר"ח:

דכיון שעשה שליח כשהוא בריא, תו אף דהמשלח בעת עשיית השליח שליחותו אינו בר קנין מועיל מן התורה, ודווקא כי מת ופקע אישותו, והיא של יתומים או של יבם לכן לא מהני.

כלומר ישנן שתי אפשרויות להסביר את מהות השליחות:

א. השליח עומד במקום המשלח, והוא בעל הדבר לאותו עניין שנעשה שליח עבורו.

ב. המשלח הוא בעל הדבר, והשליח אינו אלא כידו של המשלח. אע"פ שבפועל השליח הוא העושה אבל הפעולה מתייחסת אל המשלח.

דעת הרמב"ם היא כאפשרות א', ולכן אם בשעת מינוי השליחות היה המשלח בר דעת הרי שמאותה שעה ענייני הגירושין נמסרו לשליח; ואף שהבעל אינו בר גירושין, מאחר שהשליח הוא בעל הדבר לגירושין הרי היא גרושה מדאורייתא.

אולם הטור כנראה סובר כאפשרות ב', ומאחר שבשעת הגירושין הבעל אינו בר גירושין - הגירושין בטלים מדאורייתא.

עוד כתב הא"ש, שבהגדרות אלו ניתן לתלות מחלוקת נוספת: האם נייר הגט צריך להיות של המשלח דווקא, או יכול להיות של השליח ג"כ? להגדרה א' - השליח הוא בעל הדבר, ולכן יכול להיות הנייר גם של השליח; אולם לפי צד ב' - הנייר צריך להיות דווקא של המשלח.

דיון בשיטת רש"י

דעת הא"ש להוכיח שגם רש"י סובר כצד א'. הא"ש הוכיח כן משני מקורות ברש"י: בגיטין (ט ע"ב), לעניין "האומר תנו גט שחרור זה לעבדי ומת" כתב רש"י:

לא יתנו לאחר מיתה - ואפי' רבנן דאמרי שיחרורי עבדים זכות הוא וזכין לאדם שלא בפניו, נהי דלהכי זכה ביה דלא מצי למיהדר, מיהו מודו רבנן דכל כמה דלא מטא גיטא לידיה לא הוי משוחרר, וכיון דמית קדים תו לא הוי שיחרוריה שחרור, דנפקא ליה רשותיה מיניה וחייל עליה רשות יורשין.

הטעם שלא יתנו לאחר מיתה אינה מפני שפקעה השליחות, אלא מפני שהוי ברשות יתומים ואינו יכול לשחרר עבד של אחרים. מכאן משמע שהשליח הוא בעל הדבר לשחרור כצד א'.

עוד הוכיח מדברי רש"י בתמורה (י' ע"א):

א"כ - דמקדיש עושה תמורה מצינו תמורה בציבור ושותפין. והיכי דמי, כגון דשוו ציבור או שותפין שליח לאקדושי קרבן עליהו, דהשתא הוי מקדיש יחיד, קרינא ביה קרבן יחיד אי בתר דידיה אזלינן, ואנן תנן בשילהי מתניתין: "הציבור והשותפין אין עושין תמורה".

מדוע כתב רש"י דהשתא הוי מקדיש יחיד? אם נניח שהשליח אינו אלא כידם הארוכה של משלחיו הרי המקדישים הם רבים! אלא צריך לומר שלאחר מינוי השליחות הוא בעל הדבר והוי מקדיש יחיד.

לכאורה ע"פ הנחה זו ניתן היה ליישב שיטת רש"י מקושיית התוס'. הגמ' בב"מ (י' ע"א) אומרת: "התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה". רש"י פירש מפני שלא עשאו שליח. התוס' הקשו על רש"י, שהרי זכיה מטעם שליחות, ומדוע במקום שמועילה שליחות לא תועיל גם זכיה?⁵ לפי חילוקו של הא"ש ניתן לומר, כי יש הבדל בין זכיה לשליחות: שליחות הוא כצד א', וזכיה - כצד ב'. לכן במקום שעשאו שליח - הוא בעל הדבר ויכול לתפוס כתופס עבור עצמו; אבל כשלא עשאו שליח - אף שזכיה הרי היא כשליחות, אבל לא ממש כמותה, ולכן אינו בעל הדבר אלא עושה עבור הבעלים, ובמקום שחב לאחרני אין לו סמכות תפיסה.

4. שם, ובכתובות פד ע"ב, ובגיטין יא ע"ב.

5. עיי' בקצות הנ"ל, שחירץ קושיית תוס' השניה עפ"י חידושו הנ"ל, שהתורה גילתה שיש דין זכיה, ורק לאחר חידוש התורה אנו אומרים שזכיה מטעם שליחות. אולם מאחר שגילוי התורה אינו במקום שחב לאחרני, א"א ללמוד ממקום שמועילה שליחות שתועיל גם זכיה.

אלא שלומר רש"י סובר כצד א' - אין זה מוכח כלל, אף שכן היה נראה לדייק בלשונו וכמ"ש האר"ש.
במסכת קידושין (ז ע"א):

"הילך מנה והתקדשי לפלוני" - מקודשת מדין עבד כנעני: עבד כנעני לאו אף ע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני נפשיה, האי גברא נמי אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה להאי איתתא.

פרש"י:

הילך מנה והתקדשי לפלוני - והוא שלוחו, אלא שמקדשה משלו.
מקודשת - ואע"ג דממונא לאו של משלח הוא.

ובריטב"א כתב:

"הילך מנה והתקדשי לפלוני" - מקודשת מדין עבד כנעני. פי', הא מיירי בשאין הנותן שלוחו של מקדש, אלא שנותן כסף משלו כדי שתתקדש בו לזה, והיינו דאתי עלה מדין עבד כנעני. וכיון דכן צריך שאותו פלוני יאמר לה: "הרי את מקודשת לי בכסף שנתן לך פלוני שתתקדשי לי", ולא אמרינן הכא אלא דנתינת אחר בשבילו חשיבא כנתינתו.

מהי מחלוקת רש"י והריטב"א שלדעת רש"י מדובר כשהוא שלוחו ולדעת הריטב"א דוקא בשאינו שלוחו?
בתפארת ירושלים⁶ ביאר מחלוקתם:

אמר הגר"ש (ר' שלמה איגר), דבזה הוא דנחלקו: דרש"י ס"ל דנקטינן רק שהמעשה של השליח הוי כמעשה של המשלח, לזה גם אם עשאו שליח אעפ"כ צריך לדין עבד כנעני, כיון שאין המעות של המשלח. והריטב"א ס"ל דנקטינן דגוף השליח לזה כגוף המשלח עצמו, משום הכי מוקי לה דווקא בלא עשאו שליח, שאם עשאו שליח ל"צ לדין עבד כנעני.

לפי"ז דעת רש"י כהגדרה ב', ולא כמ"ש האר"ש. מכאן שאם אכן כפי שמסתבר צודק הגר"ש בביאורו, לא נוכל לתרץ שיטת רש"י כמ"ש לעיל.

שיטת התוס'

ניתן לומר ששיטת התוס' היא ששליחות יכולה להיות בא' משני האופנים הנ"ל, ואין צורך לומר שרק אפשרות אחת היא המקובלת. בגדול בוודאי ניתן לומר את שתי האפשרויות, אך לא נוכל לומר כך בקטן. בקטן רק אפשרות ב' תיתכן.
לפי האמור ניתן לבאר את התירוץ השני בתוס': אמנם זכיה היא מטעם שליחות, אך כאפשרות ב', ולכן בקטן רק במקום דהוי זכות גמורה אפשר לזכות

6. ר' משה לייב מקוטנא, "בו יתרץ בעומק פלפולו כל המקומות אשר הניח הגאון רעק"א בצ"ע. גיטין, פ"ד, אות לד.

בשבילו. לעומת זאת, בגדול - אף במקום דהוי קצת חובה, אבל היות שאנן סהדי דניחא ליה דנהוי האי שלוחי, א"כ השליח פועל כישות עצמאית ויכול לעשות גם דברים שיש בהם קצת חובה. בקטן רק לבי"ד יש סמכות כזו ולא לשליח רגיל.

תירוץ קושיית רע"א

בחידושי הגרש"ש⁷ ביאר שישנם שני סוגי טבילה: יש טבילת כלים שצריך שהחפץ יובא במים. טבילת נידה שייכת גם היא לסוג זה של טבילה: אין כאן השתנות החפץ בעקבות הטבילה. ואע"פ שבנידה צריך כוונה - גם כוונת המטביל מהני בזה. ויש טבילה מסוג אחר, שמשנתנה החפץ בעקבות הטבילה, ולזה צריך לזכות לנטבל את ההשתנות. טבילה זו היא טבילת הגר.

בטבילת מעוברת טבילתו של העובר היא כטבילת הנידה. טבילה זו אינה משנה את הוולד אלא רק יוצרת את האפשרות שלכשייוולד תחול עליו קדושת ישראל. הקדושה תחול מכיון שנולד לאמא יהודיה. א"כ במעוברת ל"צ לזכות, ומיושבת קושיית רעק"א. כתב הגרש"ש:

ואף שלא מצאתי לע"ע גילוי לזה שיהיה הלידה מקדשתו, נראה לי זה מהא דלא נזכר בפוסקים הדין במעוברת שנתגיירה שיהיה הבן יכול לחזור כשיגדל ככל גר קטן.

באבני מילואים (סי' ד, סק"ג) משמע כיסוד דבריו של הגרש"ש:

קיי"ל דמצרית מעוברת שהתגיירה - בנה מצרי שני, וקשה למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא, שלפיו הוא גר מפני טבילתו, ואין אמו מהווה חציצה דהיינו רביתה, וא"כ הוא צריך להיות מצרי ראשון וכן יוכל למחות! תירץ האבני מילואים שהוא מצרי שני מפני שנולד למצרית ראשונה. כלומר דינו מורכב משני אלמנטים: האחד - גירותו, ולכן יוכל למחות; והשני - יחוסו, ובזה אזלינן בתר לידתו, וכיון שנולד למצרית ראשונה הוא מצרי שני. אלא שלפי האב"מ יוכל למחות, בעוד שלפי הגרש"ש לא יוכל למחות.

לעניין מחאתו נראה להוכיח שאינו יכול למחות, וכדברי הגרש"ש:

בהקדמת הש"ש (ד"ה טרם יקראו) כתב:

והנה בספר גור אריה פרשת ויגש⁸ הקשה, כיון דישראל במתן תורה דין גרים היה להם, וכדאיתא ביבמות דישראל היו צריכים מילה וטבילה והזאה כדין גרים, וקימ"ל: גר נושא אחותו משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי - וא"כ לאותו הדור היה ראוי להתיר קרובות ערוה! ותירץ, דלא אמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא בגר שנתגייר מדעתו וחפצו, אז הוא כקטן שנולד, אבל בשעת מתן תורה שהוכרחו לקבלה שכפה עליהם הר כגיגית - בזה לא היה כקטן שנולד.

7. כתובות סי' יג; יבמות סי' מא, אות ג.

8. מו, י.

ולכאורה צ"ע, דהא כל גר קטן לא עשה כן מדעתו אלא הוכרח לכך, ומדוע יוכל למחות? צריך לומר שבנ"י לא יכלו למחות כי היה להם דין ישראל במקצת. וכן מצאנו שהגמ' בקידושין מתייחסת לעשו כישאל מומר⁹. הקריטריון הקובע לעניין זה, לפי המסתבר, הוא חיוב מצוות. מכיון שישראל היו מחוייבים במצוות גם קודם מתן תורה יש להם דין ישראל במקצת, ולכן לא היו יכולים למחות. במתן תורה, פרט לתוספת מצוות קיבלו ישראל את קדושתם המיוחדת, ולכן היו צריכים טבילה והרצאת דמים.

ברור, א"כ, שהנולד למצרית שניה או למי שנתגיירה אמו, כיון שהוא נולד לאם יהודיה והוא ישראל במקצת אינו יכול למחות, ולכן גם ישראל לאחר מתן תורה לא יכלו למחות. יתר על כן: איסורי העריות חלו עליהם ואין להם דין של גר שנתגייר כקטן שנולד, ומשום כך בכו על עסקי עריות הנאסרים להם.

על פי זה ניתן לומר, שאמנם ישנם שני דינים בגירות: החיוב במצוות וקדושת ישראל. ושלא כדברי הגרש"ש, הטבילה מקנה את הקדושה, ולא עובדת לידתו מאם יהודיה.

קושית רע"א תתורץ א"כ באופן אחר: אף למ"ד עובר לאו ירך אמו, כיון שנולד לאם יהודיה הוא כבר שייך לעם ישראל, ולכן לא צריך לזכותו בגירות. כל מה שצריך לעשות הוא להטבילו כדי שתחול עליו קדושת ישראל, ולזה לא צריך זכות.

ע"פ האמור ניתן לבאר גם את מחלוקת התוס' בסוגייתנו עם התוס' בסנהדרין. בסוגייתנו סבורים התוס' שבכדי להיכנס לעם ישראל צריך לזכותו בדבר, והוי כהקנאת חפצא, ולכן יש לדון מצד זכיה. תוס' בסנהדרין סבורים שלא הוי דבר זה כהקנאת חפץ, ולכן אין מקום לדון את הגיור מצד דיני זכיה.

9. דף יח ע"א: "רב חייא בר אבין א"ר יוחנן: עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב: 'כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר' - ודילמא ישראל מומר שאני?" עפ"ז ניתן לפתור את הסתירות הרבות בשאלה האם נחשבו בני-ישראל כישאלים קודם מתן תורה. עין "פרשת דרכים", דרך האתרים ובית האוצר, למהר"י ענגיל, ערך "אבות".